

**Kamolov Ixtiyor
Ramazonovich**
Navoiy davlat pedagogika
instituti professori

**Sayfullayeva Gulhayo
Ixtiyor qizi**
Navoiy davlat pedagogika
instituti dotsenti

**Malikova Muhabbat
Boyto'ra qizi**
Navoiy davlat pedagogika
instituti magistri

KREDIT-MODUL TIZIMINING TAMOYILLARI VA VAZIFALARI

Annotatsiya: "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasi"da oliy ta'lim jarayonlariga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o'qitish usullarni joriy etish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, korrupsiyaga qarshi kurashish, muhandislik-texnik ta'lim yo'nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ulushini oshirish, kredit-modul tizimini joriy etish, o'quv rejalarida amaliy ko'nikmalarni oshirishga qaratilgan mutaxassislik fanlari bo'yicha amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019-yil 8-oktabrdagi Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasi"ga ko'ra mamlakatdagi oliy ta'lim muassasalarining 85 foizi 2030-yilgacha bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tishi rejalashtirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, talaba, shaffoflik, kredit-modul, tamoyil, masala, o'quv reja

PRINCIPLES AND OBJECTIVES OF THE CREDIT-MODULE SYSTEM

Annotation: "The concept of development of the higher education system of the Republic of Uzbekistan until 2030" sets out specific tasks for introducing digital technologies and modern teaching methods into higher education processes, broad involvement of young people in scientific activities, combating corruption, increasing the proportion of students studying in engineering and technical education areas, introducing a credit-module system, increasing the share of practical training in According to the "concept of development of the higher education system of the Republic of Uzbekistan until 2030" approved by the decree of the president of the Republic of Uzbekistan dated October 8, 2019, 85% of higher education institutions in the country are planned to be transferred to the credit-modular system in stages until 2030.

Keywords: education, student, transparency, credit-module, principle, issue. Training plan

ПРИНЦИПЫ И ЗАДАЧИ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация: "Концепция развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года" ставит конкретные задачи по внедрению цифровых технологий и современных методов обучения в процессы высшего образования, широкому вовлечению молодежи в научную деятельность, борьбе с коррупцией, увеличению доли студентов, обучающихся по направлениям инженерно-технического образования направлений, внедрение кредитно-модульной системы, увеличение доли практических занятий в соответствии с "Концепцией развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года", утвержденной указом Президента Республики Узбекистан от 8 октября 2019 года, 85% высших учебных заведений в стране планируется поэтапный переход на кредитно-модульную систему до 2030 года.

Ключевые слова: образование, студент, прозрачность, кредитный модуль, принцип, проблема, учебный план

Kredit-modul tamoyilida ikkita asosiy masalaga ahamiyat beriladi: talabalarning mustaqil ishlashini ta'minlash; talabalar bilimni reyting asosida baholash. Kredit-modul tizimining asosiy vazifalari sifatida quyidagilar e'tirof etiladi:

- o'quv jarayonlarini modul asosida tashkil qilish;
- bitta fan, kurs (kredit)ning qiymatini aniqlash;

- talabalar bilimini reyting ball asosida baholash;
- talabalarga o'zlarining o'quv rejalarini individual tarzda tuzishlariga imkon yaratish;
- ta'lim jarayonida mustaqil ta'lim olishning ulushini oshirish;
- ta'lim dasturlarining qulayligi va mehnat bozorida mutaxassisga qo'yilgan talabdan kelib

chiqib o'zgartirish mumkinligi. Yuqoridagilar dars mashg'ulotini nafaqat o'qitishni innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida olib borish, balki talabdan mustaqil o'qib-o'rganish, ta'limga yangicha munosabatda bo'lish, mehnat bozori talabidan kelib chiqib, zaruriy va chuqur nazariy bilimlarni egallash, amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga o'rgatishdan iboratdir. Muxtasar aytganda, mazkur tizim talabaning kasbiy rivojlanishi va kamolotiga yo'naltirilgan. Ilm sohibining butun hayoti davomida bilim olishini ta'minlashga hamda mehnat bozori va zamonaviy talablarga javob bera oladigan inson kapitalini shakllantirishga qaratilgandir. ECTS kredit - modul tizimi muayyan tamoyillar asosiga qurilgan. Quyida har bir tamoyil tafsilotlariga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

talabaga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish
(student-centered learning)

ta'limda shaffoflikka erishish

ta'limda moslashuvchanlikni kuchaytirish
(improving flexibility)

talabalar mobilligini kuchaytirish
(improving student mobility)

a) talabaga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish Ta'lim tizimlarini odatda ikki toifaga bo'lish mumkin: o'qituvchiga yo'naltirilgan va talabaga yo'naltirilgan ta'lim.

O'qituvchiga yo'naltirilgan ta'lim tizimida ta'limga, o'quv dasturlariga, darsjarayonlariga qat'iy ravishda OTM, uni nazorat qiluvchi tashkilot va o'qituvchi xohishi nuqtai nazaridan yondashiladi. Bunda talabalar nimani, kancha, qnday usulda o'rganishi kerakligi masalalarini belgilashda mehnat bozori vakillari va talabalarining ehtiyojlar, fikrlari ko'p ham e'tiborga olinmaydi. Ta'lim jarayonini boshqarish va tashkil etish ancha markazlashgan tarzda amalga oshiriladi. Bunda yana o'qituvchiga bilimning yagona manbai sifatida qaraladi. Talabalar asosan nafaol tinglovchi sifatida shakllanadi. Chunki ta'lim jarayonlari ularni faollikka undamaydi (darslar asosan ma'ruza shaklida tashkil etiladi). Bunday ta'lim tizimida talabalarda mustaqil fikrlash, o'z fikrlarini ifoda etish, munozaraga kirishish, muammolarga tanqidiy yondashish, o'zlari uchun o'zlari qaror qabul qilish salohiyatlari shakllanmaydi. Talabaga yo'naltirilgan ta'lim bu o'qituvchiga yo'naltirilgan ta'limning teskarisi desak to'g'ri bo'ladi. Ushbu tizimda ta'limga OTM, uni nazorat qiluvchi tashkilot yoki o'qituvchilar nuqtai nazaridan emas balki talabalar nuqtai nazaridan yondashishni talab etadi. OTMlar, ularni nazorat qiluvchi tashkilotlar va o'qituvchilar ta'lim jarayonlarini tashkil etuvchisi bo'lsalarda, ular asosan muvofiqlashtiruvchi vazifasini o'taydilar, ya'ni o'quv dasturlari, xususan talaba nimani, kancha, qanday usulda o'rganishi kerakligi talabalarining qiziqishlari, ehtiyojlari, mutaxassislik va mehnat bozori talablarini chuqur tahlil qilgan holda, ya'ni "pastdan tepaga" qarab (bottom up) shakllantiriladi. Bunda yana o'qituvchiga bilimning yagona manbai sifatida qaralmaydi. Talabalar ta'lim jarayonlariga faol jalb etiladi.

Ta'lim tizimi talabalarda mustaqil fikrlash, o'z bilimini boshqalar bilan ulashish, o'zi uchun o'zi qaror qabul qila olish salohiyatlarini shakllantirishga yo'naltiriladi.

Talabaga yo'naltirilgan ta'lim ECTS kredit - modul tiziming quyidagi qoidalarida o'z aksini topgan:

- ta'lim olish vaqti tushunchasi talabaning darsda o'tirgan vaqti bilan emas balki uning fan bo'yicha o'qish va o'rganishga sarflagan umumiy vaqtdan kelib chiqib belgilanadi. Bunda talabaning ta'limi o'qituvchining "o'rgatish" uchun sarflagan soatlaridan kelib chiqib emas balki talabaning "o'rganish" uchun sarflagan soatlaridan kelib chiqib o'lchanadi. Ya'ni 1 kredit o'zida 25-30 soat o'qish yuklamasini aks ettirsa, u o'z ichiga talabaning fanni o'zlashtirish bo'yicha u auditoriya va auditoriyadan tashqarida sarflagan umumiy vaqtini kamrab oladi. Ta'limga bunday yondashuv ma'lumot manbalari tobora kengayib borayotgan internet zamoniga ham xosdir.

- o'quv dasturlari va o'quv rejalarini ta'limdan kutilayotgan aniq o'qish natijalari asosida shakllantiriladi. Ya'ni OTM o'quv dasturlarini va o'quv rejalarini yaratish jarayonida o'z oldiga talaba mazkur o'quv dasturi so'ngida nimalarni bilishi, tushunishi va qila olishi kerak degan savollarni qo'yadi va o'quv dasturlarni shu savollarning javoblari asosida shakllantiradi. O'qish jarayonlari ancha maqsadli tashkil etiladi. Bunda OTM faoliyatiga u talabalarga nimalar "o'rgatilganligi" ga qarab emas, balki talabalar undan nimalarni "o'rganganligi" ga qarab baholanadi. Bunda yana OTMlarning vazifasi talabalarga nafaqat bilim berish, balki ularda ko'nikma va mahoratlar shakllantirish ham ekanligi belgilan.

- talabalar fanlarni ma'lum darajada o'zlari tanlash huquqiga ega bo'lish orqali o'zlarining o'quv dasturiga ega bo'lishadi. Ta'limdagi bu xususiyat orqali talabalar o'zlari qiziqkan fan va yo'nalishlarni chuqurroq o'rganish, tankidiy yondashish, o'zlari uchun o'zlari qaror qabul qilish salohiyatlari shakllanmaydi. Talabaga yo'naltirilgan ta'lim bu o'qituvchiga yo'naltirilgan ta'limning teskarisi desak to'g'ri bo'ladi. Ushbu tizimda ta'limga OTM, uni nazorat qiluvchi tashkilot yoki o'qituvchilar nuqtai nazaridan emas balki talabalar nuqtai nazaridan yondashishni talab etadi. OTMlar, ularni nazorat qiluvchi tashkilotlar va o'qituvchilar ta'lim jarayonlarini tashkil etuvchisi bo'lsalarda, ular asosan muvofiklashtiruvchi vazifasini o'taydilar, ya'ni o'quv dasturlari, xususan talaba nimani, qancha, qanday usulda o'rganishi kerakligi talabalarining qiziqishlari, ehtiyojlari, mutaxassislik va mehnat bozori talabalarini chuqur tahlil qilgan holda, ya'ni "pastdan tepaga" qarab (bottom up) shakllantiriladi. Bunda yana o'qituvchiga bilimning yagona manbai sifatida qaralmaydi. Talabalar ta'lim jarayonlariga faol jalb etiladi. Ta'lim tizimi talabalarda mustaqil fikrlash, o'z bilimni boshqalar bilan ulashish, o'zi uchun o'zi qaror qabul qila olish salohiyatlarini shakllantirishga yo'naltiriladi. Talabaga yo'naltirilgan ta'lim ECTS kredit - modul tiziming quyidagi qoidalarida o'z aksini topgan:

- ta'lim olish vaqti tushunchasi talabaning darsda o'tirgan vaqti bilan emas balki uning fan bo'yicha o'qish va o'rganishga sarflagan umumiy vaqtdan kelib chiqib belgilanadi. Bunda talabaning ta'limi o'qituvchining "o'rgatish" uchun sarflagan soatlaridan kelib chiqib emas balki talabaning "o'rganish" uchun sarflagan soatlaridan kelib chiqib o'lchanadi. Ya'ni 1 kredit o'zida 25-30 soat o'qish yuklamasini aks ettirsa, u o'z ichiga talabaning fanni o'zlashtirish bo'yicha u auditoriya va auditoriyadan tashqarida sarflagan umumiy vaqtini kamrab oladi. Ta'limga bunday yondashuv ma'lumot manbalari tobora kengayib borayotgan internet zamoniga ham xosdir.

- o'quv dasturlari va o'quv rejalarini ta'limdan kutilayotgan aniq o'qish natijalari asosida shakllantiriladi. Ya'ni OTM o'quv dasturlarini va o'quv rejalarini yaratish jarayonida o'z oldiga talaba mazkur o'quv dasturi so'ngida nimalarni bilishi, tushunishi va qila olishi kerak degan savollarni kuyadi va o'quv dasturlarni shu savollarning javoblari asosida shakllantiradi. O'qish jarayonlari ancha maqsadli tashkil etiladi. Bunda OTM faoliyatiga u talabalarga nimalar "o'rgatilganligi" ga qarab emas, balki talabalar undan nimalarni "o'rganganligi" ga qarab baholanadi. Bunda yana OTMlarning vazifasi talabalarga nafaqat bilim berish, balki ularda ko'nikma va mahoratlar shakllantirish ham ekanligi belgilan.

- talabalar fanlarni ma'lum darajada o'zlari tanlash huquqiga ega bo'lish orqali o'zlarining o'quv dasturiga ega bo'lishadi. Ta'limdagi bu xususiyat orqali talabalar o'zlari qiziqkan fan va yo'nalishlarni chuqurroq o'rganish, talabalik davridan samarali foydalanish, o'z salohiyatlari to'liq; ro'yobga chiqarishga va o'zlari uchun o'zlari qaror qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu o'quv muxitida talabalarni mustaqil o'rganish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirishga qaratilgan sifatli o'zgarish jarayoni bo'lib, natijalarga asoslangan yondashuvdir. Talabalarga yo'naltirilgan o'rganish quyidagi elementlarga asoslanadi:

- talabaning faol o'rganishi;
- tankidiy va taxliliy o'rganish va tushunishga urg'u berish;

- talabaning ma'suliyatini va javobgarligini oshirish;
- talabaning mustaqil o'rganishini oshirish;
- talaba hamda professor-o'qituvchilar o'quv jarayonida aks ettiruvchi (reflective) yondashuvidan foydalanish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva Elements Of The Credit-Module System In Higher Education In The Republic Of Uzbekistan Web Of Scientists And Scholars: Journal Of Multidisciplinary Research 1 (8) ...
2. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva OPPORTUNITIES FOR THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM Web Of Humanities: Journal Of Social Science And Humanitarian Research 1 (8) ...
3. M Muhabbat, B Aziza, GI Sayfullayeva FINAL CONTROL WORK DISTANT. TSUL. UZ DOWNLOAD INSTRUCTION TO THE DISTANCE LEARNING PLATFORM Web Of Teachers: Inderscience Research 1 (8), 82-86
4. M Muhabbat, B Aziza, G.I Sayfullayeva THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT EDUCATION Web Of Technology: Multidimensional Research Journal 1 (8), 9-11
5. M Muhabbat, B Aziza, G.I Sayfullayeva ADVANTAGES OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE CREDIT MODULE SYSTEM IN EDUCATION Web Of Discoveries: Journal Of Analysis And Inventions 1 (8), 9-13
6. R Nilufar, G.I Sayfullayeva Principles Of The Credit-Module System Diversity Research: Journal Of Analysis And Trends 1 (8), 49-52
7. AM Bozorova OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ASTRONOMIYA KURSIDAN MASHG'ULOTLARNI O'QITISHDA VA TALABA KOMPETENTLIGINI OSHIRISHDA INTEGRATSIYALASHGAN INNOVATION TEXNOLOGIYALARINI JORIY ...Journal Of Science-Innovative Research In Uzbekistan 1 (8), 6-11
8. SH Rozikulovich, S Gulhayo METHODOLOGY FOR FINDING THE TOPIC OF THE EARTH IN DISTANCE EDUCATION ON THE BASIS OF AN INTEGRATIVE APPROACH Journal Of Academic Research And Trends In Educational Sciences 1 (10), 21-33 2022
9. G.I Sayfullayeva, H.R Shodiyev KREDIT MODUL TIZIMIDA FANLARNI INTEGRATION YONDASHUV ASOSIDA O'QITISHNING AFZALLIKLARI